Múltunk új térben: küldetés és távlatok

A két közgyűjteményi területet, a *könyvtárit* és a *levéltárit* magában foglaló Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár 2021. november eleji egyesítése előtt szervezetileg elkülönülten, bár helyileg többé-kevésbé egy épületben, az Érseki Palotában működött, és közös kutatóteremmel rendelkezett.

A két korábbi intézmény közül a levéltár története az egyházmegyével egyidős, a 21. század első negyedének végén már több mint ezer évet ölel föl. Az első eredetiben fennmaradt dokumentuma 1079-ből, a legkorábbi másolatban fennmaradt oklevele 1009-ből származik. Az archívum a püspökség és a székeskáptalan jellemzően a 18. század közepétől gyarapodó levéltárából áll, és zömében egyházkormányzati iratokat, 1895-től, a polgári anyakönyvezés bevezetésétől kezdődően anyakönyvi másodpéldányokat, valamint birtokjogi dokumentumokat tartalmaz. Jelentősnek tekinthető középkori oklevélgyűjteményünk: a mai Magyarország területén a harmadik legtöbb 1526 előtti dokumentummal rendelkezünk, azaz mintegy 1900 darabbal, ami az átírásokkal együtt 3400-as rekordot tesznek ki. Tartalmuk szerint többségükben birtokjogi iratok és különböző kiváltságuk. Mindezek mellett a levéltár állománya az egyházmegyei intézmények – plébániák, iskolák és kulturális intézmények – 2000-es évek közepétől tudatosan gyűjtött archívumából áll össze.

Az érseki könyvtár három könyvgyűjtemény egyesített állományát jelenti mi. Kötetszámban a leggazdagabb közöttük a 18. század közepétől napjainkban is gyarapodó püspöki könyvtár, amelynek fejlesztői között Padányi Biró Márton, Koller Ignác és Hornig Károly püspökök nevét érdemes említeni, de valamennyi főpásztor gondot fordított a bibliotéka fejlesztésére. A székeskáptalani állományrész jellemzően a kanonokok magánkönyvtárából és a végrendeleteikben a könyvtárra hagyott vagy a hagyatéki összegből beszerzett kötetekből áll össze. E 10.000 kötetes állományrész ma már zárt, tovább nem gyarapszik. A könyvtár harmadik egysége az 1952-ben feloszlatott papnevelő intézet, a Szent Anna szeminárium hajdani könyvtárát jelenti, amelynek értékesebbnek tartott köteteit a 20. század második felében folyamatosan olvasztották be a püspöki könyvtárba. A könyvtár része a közel 2300 darabos székesegyházi kottatár, amely 18–19. századi kéziratos és nyomtatott kottákat tartalmaz a zenetörténet kortárs és megelőző korszakaiból. A történelem viharai – polgárháborúk, oszmán pusztítás, létező szocializmus – és az emberi nemtörődömség természetesen megtépázták mindkét gyűjteményt: a levéltári jelenleg kb. 720 iratfolyómétert, a könyvtári 70.000 kötetet (2100 folyómétert) jelent.

A civil és egyházjogi kívánalmak, elvárások a gyűjtemények kulturális jelentőségét tükrözik. Az egyházjog a püspöki hivatal és plébániák részére kötelező jelleggel írja elő saját levéltár létesítését és fenntartását, jogbiztosító célzattal. Máté atya előadásában felhívta a figyelmet

ezek evangelizációs szerepére is. A civil jog másfelől kulturális örökségként kezeli a részben muzeális korú könyvtári és levéltári gyűjteményeket, ennek megfelelően mindkét gyűjteményi terület – könyvtári, levéltári – működését sajátos jogszabálycsoportok írják körül.

Ezek alapján a *levéltár* működése keretében rendezi és tájékoztatást nyújt az őrizetében levő anyagról, kutatási szabályzatot alkot a levéltári kutatás megszervezése céljából, a kutatók részére a levéltárban őrzött dokumentumokról ma már jobbára digitális másolatot és másodlatot készít, a levéltári állomány oktatási és közművelődési célú felhasználását, a levéltári tevékenység megismerését pedig tudományos és ismeretterjesztő kiadványokkal, előadásokkal, konferenciák szervezésével segíti elő. „Gyűjtőlevéltárként" mindezeket az egyházmegye területén létező és korábban létezett intézmények – pl. plébániák – levéltárára is kiterjeszti. Jogszabályi besorolása szerint „nyilvános magánlevéltár".

Az érseki könyvtár besorolása szerint „egyházi nyilvános szakkönyvtár"; amelynek küldetésnyilatkozatában lefektetett célja a keresztény kultúra és annak speciálisan egyházmegyei értékeinek megőrzése, közkinccsé tétele és terjesztése. Működése során feltárja állományát, a kutatók és érdeklődők számára biztosítja a kutathatóságot, használóit korszerű és minőségi szolgáltatásokkal segíti. Kiemelt célja a Veszprémi Főegyházmegye intézményeinek és papságának életéről és történetéről szóló kiadványok gyűjtése és kutatásuk elősegítése, a főegyházmegye kulturális örökségének ápolása, nyomtatott és szellemi hagyományainak őrzése és továbbadása.

Mindkét gyűjteményrész az említett és primer feladatnak tekintett megőrzés-nyilvántartás-feldolgozás-állományvédelem mellett tehát tudományos és közművelődési tevékenységet végez. Az intézmény a jogszabályok meghatározta vertikális viszonyrendszereken túl horizontális, szakmai kapcsolatot tart fent a hazai és a külföldi társintézményekkel, szakmai szervezetekkel.

Megjegyzendő, hogy a levéltárak a kulturális örökség továbbadása mellett közigazgatási feladatot is ellátnak. Egyfelől köziratokat őriznek – például az 1895 előtti anyakönyveket – amelyekből ügyfélszolgálati feladatellátás keretében adatszolgáltatást végeznek, másfelől az egyházi fenntartásban működő ún. közfeladatot ellátó szervek – iskolák, szociális és kulturális intézmények – iratkezelését felügyelik, és ezek természetes archívumaként lépnek fel.

A várprojekt keretében a Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár a korábbi székhelyéről, a püspöki palota több helyiségében és a vár egyéb épületeiben kialakított szükségraktáraiból és irodáiból az ugyancsak **műemlék Kisszeminárium és a Piarista rendház dedikáltan e célokra átalakított épületeibe költözik**. A projekt révén immár olyan reprezentatív és gépészetileg igen korszerűnek tekintett székházzal rendelkezhetünk, amilyenről az ezredfordulón munkába álló professzionális levéltárosok vagy pap elődeik nem is álmodhattunk.

A gyűjtemény központi épületének helyiségei és terei hármas funkciót látnak el, amelyek a jogszabályokban előírt működés elválaszthatatlan feltételeinek tesznek eleget. A látogatók, kutatók, olvasók, továbbá az épületsétán vagy más közművelődési rendezényen részt vevő érdeklődők számára az épület ún. *nyilvános terei* állnak rendelkezésre. Ezek közé tartoznak a látogatók által szabadon vagy kontrollált módon használható helyiségek, így a mostani rendezvénynek is helyt adó rendezvény- vagy díszterem, az elmélyültebb kutatást, olvasást szolgáló emeleti kutatóterem, a gyermekcsoportok fogadására kialakított, kertkapcsolatos projekttér vagy „gyermekfoglalkoztató", az ezt kiszolgáló öltöző-értékmegőrző, valamint a mosdók és közlekedő folyosók. A földszinten a feltárt freskók díszítette egykori kápolnában tárgyalóként, terveink szerint ideiglenes kiállítótérként ugyancsak elérhető lesz a látogatóknak. A *dolgozói* terek közé tartoznak az irodák – a feldolgozómunkához a „hagyományos" irodai feltételektől eltérő térigényű munkaállomásokkal –, a digitalizáló és reprográfiai műhely és a teakonyha/tárgyaló. Mindezek az állomány-raktáraktól eltérő, adott esetben egyedi hőmérséklet, páratartalom és fényigénnyel rendelkeznek, melyek kialakítása komoly mérnöki feladat.

Az épület tereinek harmadik csoportját, szívét a *raktárak* jelentik. Kialakításuk a különböző tárolási egységek figyelembe vételével történt a rendelkezésre álló terek optimális kihasználása miatt. Szempont volt a raktárak tervezésekor az, hogy ezek nem lehetnek egyúttal állandó munkavégzés helyszínei. Az ideális raktár ugyanis – ez talán közismert – állandó hőmérsékletű és páratartalmú, fénytől elzárt, por és fertőző anyagtól mentes, s csak megfelelő jogosultságú személyek által, a szükséges esetben látogatott helyiség. Az épület összességében kb. 800 polcfolyóméternyi raktári kapacitással rendelkezik, amely év végéig újabb 100 méterrel fog bővülni.

Végül **feladatainkról, terveinkről**. Új épületünk november első munkanapjától működik „üzemszerűen". E naptól kezdve fogadunk kutatókat: az eltelt húsz munkanapban közel ugyanennyi kutató keresett fel minket, számunkra is némileg váratlan mértékű érdeklődést mutatva. Ez a kutatószolgálat újratervezését igényli, különösen úgy, hogy a kutatóhelyek száma még bővíthető.

Első nyilvános rendezvényünk a Szent Márton-naphoz kapcsolódott: a Padányi Biró Márton püspökről nevezett iskola névadó szentjének ünnepén a 6. osztályosokat láttuk vendégül levéltári órán, tesztelvén az elmúlt öt évben fejlesztett, illetve újonnan kidolgozott iskolásoknak kínált foglalkozásaink közül egyet-egyet. Fenntartónk tervei szerint a jövőben valamennyi főegyházmegyei fenntartásban működő iskola minden diákja tanulmányai során legalább egyszer ellátogat majd a veszprémi várba, ahol az érsekségi intézmények – varroda, múzeum, turisztikai iroda stb. – látják majd vendégül őket Veszprém főegyházmegyei és katolikus identitásuk megerősítése végett. Az egyházmegye és Veszprém két fő ünnepe, a Gizella- és a Szent Mihály-nap

programjaiban a korábbiakhoz hasonló módon veszünk részt az új épület kínálta kapacitások kiaknázásával.

Közművelődési tevékenység keretében 2027-ben évfordulókhoz kapcsolódó előadássorozatot tervezünk – az idei Mohács 500-hoz hasonlóan: így Kovács Zsigmond püspök kinevezése (1877), Hornig püspök halála és Rott Nándor veszprémi püspök kinevezése (1917), a Szent Margit-ereklye körút (1947), és a veszprémi szeminárium feloszlatása (1952) kapcsán, illetve 1957-ben, jövőre 70 éve történt Brenner János vértanúsága, Badalik Bertalan veszprémi püspök internálása, valamint Szekuli Pál meggyilkolása. Emellett természetesen folytatjuk a jelenleg 173. résznél járó, 2021-ben kezdett internetes sorozatunkat, az Érsekségi ékességek írását, amelyet a 200. részt követően a sorozat 3. kötetében print formában is megjelentetünk.

Immár hagyományosnak tekinthető szeptemberi dátummal visszatérünk a tudományos konferenciák szervezéséhez. 2027-ben az egyházmegye 250 éve történt területváltozásai adják ennek apropóját: a székesfehérvári és szombathelyi püspökségek 1777-ben történt alapításának évfordulója alkalmával az ottani kollégákat is szeretnénk bevonni a szimpóziumba.

Tudományos tevékenységünk másik fontos pillérét a tudományos könyvkiadás jelenti. Kiadványsorozatunk, a Veszprémi egyházmegye múltjából sorozat 45. kötetének éppen egy hete volt ugyanezen teremben a bemutatója. A sorozat jövőre folytatódik: a zirci apátság 18–19. századi Historia Domusának bilingvis, latin-magyar nyelvű kiadása tulajdonképpen „csőre töltve” várja a kiadást, és előkészületben van középkori oklevéltárunk 1509 és 1526 közötti okleveleket tartalmazó záró kötete, valamint egy, az 1919-es egyházmegyei eseményeket összegző forráskiadás, ahogy a jövő évi konferencia tanulmánykötetét is meg fogjuk jelentetni.

Digitalizálási és honlapfejlesztési terveink között még év végéig megvalósítjuk az előbb említett könyvsorozat első negyven kötetének internetes közzétételét, ezzel eleget téve a nyílt hozzáférést sürgető kéréseknek. Nagyobb falat lesz ezt követően a székesegyházi kottatár és a kapcsolódó feldolgozásoknak – az incipitjegyzék, a felülvizsgált RISM- és Corvina-jegyzék – világhálón történő közzététele. Az elmúlt években sor került védett köteteink: kódexeink, antikváink és hungarikáink digitális fényképezésére, amelyeket a jövőre már egy évtizede működő e-kutatás szolgáltatásunkban tervezünk elérhetővé tenni.

Ezen feladatokhoz és munkákhoz szeretném kérni – sokszor méltánytalanul háttérbe szoruló – munkatársaim: Felhősi Nóra, Jámbor Tamás, Somogyi Boglárka, Szabó Mátyás, Szvitek Miklósné Győri Éva és Varga Tibor nevében is fenntartónk türelmét és támogatását, annak érdekében, hogy a Teremtő segítségével e pompás épületben mindezeket meg is tudjuk valósítani!